

Brøggers kronikk

M.H. m. 20/10. 96

Tolkning av holocaust

Av Rolf Hobson, Institutt for forsvarsstudier

Jan Brøggers kronikk 19.10. om Daniel Goldhagens tolkning av holocaust er et godt eksempel på hvordan forskjellige disipliner nærmer seg et viktig tema fra sine respektive innfallsvinkler. Den er dessverre også et eksempel på hva som kan skje når en disiplin i sin iver etter å forklare kompliserte sammenhenger overser at alle forklaringer har sine begrensninger.

I Brøggers tilfelle skjer dette ved å hoppe over et sentralt problem i historisk bevisførsel. Han anser at «Goldhagen må sies å ha bevist sin hypotese som hevder at holocaust ikke hadde vært mulig om det ikke hadde vært i overensstemmelse med den tyske common sense».

Goldhagen har riktignok vist ettertrykkelig at tysk antisemittisme var en *nødvendig* forutsetning for diskriminering og mordet på jødene under Hitler-regimet. Det er ikke akkurat noen

ny erkjennelse. Oppstandelsen rundt hans bok skyldes imidlertid påstanden om at den tyske antisemittismen var en *tilstrekkelig* forutsetning for holocaust.

Det er bare ved å erstatte de mange nødvendige historiske forklaringer med den ene til Goldhagen at Brøgger kan henge på sine sosialantropologiske teorier om forholdet mellom en nasjon og dens utgrupper, et folk og dets syndebukker. Dermed forsvinner det historisk unike ved holocaust – det byråkratiske og industrielle mordet på seks millioner menn, kvinner og barn. Opphavet til folkemordet forsvinner inn i en universell teori om hvordan nasjoner lesser sin skyld over på minoriteter og myrder sine syndebukker som sonoffer.

Stort mer ahistorisk kan man neppe fremstille saken. Brøggers ukritiske omgang med Goldhagens forvrengninger styrker ikke tiltroen til hans kjennskap til øvrige historiske arbeider om dette temaet.

«Dette var ikke SS-menn», henter Brøgger fra Goldhagens beskrivelse av lederne av politibataljon 101. Hadde han lest Christopher Brownings studie «Ordinary Men» (1992), ville han kunnet erfare at kaptein Wolfgang Hoffmann ble tatt opp i SS i 1933. Major Trapp meldte seg inn i NSDAP 1932 og Hardtwig Gnade i 1937. Dette er ett blant mange eksempler på hvordan Goldhagen misbruker og fordreier Browning og andre historikere til å viske ut skillene mellom regimets ivrigste håndlangere og «vanlige tyskere», for å gjøre «Ordinary Men» om til «Ordinary Germans».

Det finnes flere nødvendige forutsetninger for holocaust enn den tyske antisemittismen, for eksempel imperialismens legitimering av de pseudo-vitenskapelige raseteoriene og totaliseringen av krigføringen under første verdenskrig. Hvis Europa ikke hadde opplevd masseslakt på Vestfronten i 1916, ville ingen bokstavelig talt kunne forestille seg masse mord på sivile av tilsvarende dimensjoner. Andre nødvendige forutsetninger kom til i mellomkrigstiden. Uten imperialismen, uten Verdun og Somme, uten den europeiske fascismen, uten raseteoriene, eller uten personen Hitler – intet holocaust.

Brøgger må først godtgjøre at disse og andre historiske faktorer ikke er nødvendige forutsetninger for det historisk unike holocaust. Først da kan

hans sosialantropologiske teori levere en tilstrekkelig – og samtidig universell – forklaring på fenomenet. Det holder ikke med en luftig forsikring om at Goldhagen allerede har tatt seg av den saken, for det har han så avgjort ikke.

Hvis den tyske antisemittismen ikke er den ene forklaringen på at det kom til holocaust, da har Brøggers teori en langt mer begrenset gyldighet. Den kan hjelpe historikere til å forstå hvordan et fenomen som antisemittisme oppstår. Den kan si noe svært generelt om forholdet mellom tyskere og jøder. Den bidrar etter mitt syn svært lite til å forklare radikaliseringen av Hitler-regimets jødepolitikk mellom sommeren 1940 og sommeren 1941. Og den er helt utilstrekkelig som en forklaring på det historisk unike fenomenet holocaust.